

Zastávám funkci celocírkevního kazatele Československé církve evangelické pro české sbory ve východní Evropě. Tato činnost je dána usnesením 3. zasedání 31. synodu ČCE z května 2005. Synodní rada schválila návrh zříditi tuto funkci s cílem soustavně se věnovat kazatelské práci a koordinaci kazatelské práce v česky mluvících sborech východní Evropy.

Vystěhovalectví

Jde o přirozený sociální jev, který může probíhat dobrovolně nebo z donucení. Motivy bývají sociální, hospodářské, politické nebo i náboženské. Pro sledování nám blízkých krajanů jsou důležité dvě „vystěhovalectví“. Jednak je to postupný odchod nekatolíků po bitvě na Bílé hoře (8.11. 1620) se zjištěním, že v této pobělohorské emigraci je možné hledat stopy zelovsko-bohemsko-veselynivských krajanů! Další emigrační vlna má ekonomické pozadí a začíná ještě před vydáním Tolerančního patentu (13.10. 1781). Roku 1772, po rozdělení Polska, odchází do Ruského císařství a na Ukrajinu řada Čechů. V těchto letech vzniká i cílený spolkový krajanův život. Po zrušení nevolnictví v Rusku (1861) a zejména po pruské válce (1866) levná půda přilákala tisíce sedláků. S touto vlnou přichází také řada pobělohorských potomků ze Zelova a jiných obcí Polska a Slezska. Začátkem 20. století se odhaduje celkový počet krajanů v Ruském císařství na 120 tisíc. Pro celé 19. století byla charakteristická „česká zemědělská kolonizace“. Do dvacátých let 19. století spadá i založení českých vesnic v Banátu. Kromě zemědělství měly za úkol chránit zemi při Dunaji proti turecké expanzi. Vznikají vesnice Svatá Helena, Bígr, Rovensko, Eibenthal, Šumica (viz www.banat.cz) a na území Vojvodiny (dnešního Srbska) obce Česko Selo, Kruščica a Veliko Središće.

Evangelické sbory ve východní Evropě

Sbor evangelicko reformovaný v Zelově, Polsko

Z řady českých kolonií v Lužici a Slezsku, které vznikly na základě rekatolizace v 18. století, odchází některé české rodiny na jaře v roce 1803 do Zelova. V roce 1818 exulanti kupují ještě Kučov, další potomci zakládají kolonii ve Faustynově (1841) a v Požděnicích (1843). Základní kámen kostela v Zelově položen 12.7. 1821, slavnostně otevřen byl 3.7. 1825. V současné době je sbor součástí Reformované polské církve, farářem sboru byl až do června 2010 Miroslav Jelínek a jeho žena Věra, která je od roku 2005 první ordinovanou ženou reformované církve v Polsku. České bohoslužby se konají zpravidla za účasti faráře z Čech. Významnou pomocí při budování Muzea – Dokumentačního střediska historie Českých bratří, byla i vysoká finanční podpora z prostředků MZV ČR, ze které byla financována oprava kostela a muzejních prostor.

V zelovském sboru jsem vykonal dvě dlouhodobější návštěvy a navštívil i další sbory v Polsku. V současné době se situace vyvinula tak, že po dohodě je možné mít české bohoslužby nejen v Zelově, ale i v Kleszczově, Belchatově (tam doposud nebyly) i v Lodži. Čtyři bratři ze Zelova navštívili také Bohemku a Veselynivku. Znovu se otevírá možnost posloužit českou bohoslužbou v Husinci (Střelín) a Pstražné. Dokonce záměr konzistoře ve Varšavě je takový, aby naše církve nad těmito dvěma sbory (Pstražná a Husinec) si vzala „patronát“. Silný „zelovský mýtus“ ustupuje do pozadí. Po odchodu manželů Jelínkových do Čech se stává farářem sboru Roman Lipiški. Spolupráce mezi Zelovem a Českobratrskou církví evangelickou bude pokračovat i v příštích letech. (Historie Zelova čerpána z „Muzeálního průvodce“ vydaného v Zelově v roce 2006.)

Kontakt: Parafia Zelów, ul. Sienkiewicza 14a, 97425 Zelów, Polsko, tel. +48 446 341 053, per@zelandia.pl, www.zelandia.pl

Nezávislý evangelický bratrský sbor v Bohemce, Ukrajina

Obec Bohemka byla založena v srpnu roku 1905 potomky pobělohorských evangelických exulantů. Reformovaný sbor vzniká o rok později a existuje až do r. 1962. Znovu obnoven v únoru 1992. V roce 1995 postavena a otevřena kaple Betlémská. Po duchovní stránce se o sbor stará bratr Josef Jančík, ordinovaný presbyter. V červnu 2009 byla ordinována ke službě Slova a svátosti sestra Ludmila Sverdlová. Na dokreslení cituji ze zprávy faráře Františka Prudkého (1872–1939), který již v roce 1909 vydal spisek Návštěva českých exulantských reformovaných osad na Rusi (vydáno v Praze nákladem Spolku Komenského): „Bohemka je jedno z nejzajímavějších míst, která jsem za svého pobytu v Rusku viděl. Vesnice tato byla na jaře založena. Bratři v Samarsku vše pozbyvši pronajali si zde zemi a hned přikročili k vystavění vesnice. Bez stavitelské a zednické pomoci postavili si vesnici, která svou pravidelností a výstavností všeobecný obdiv vzbuditi musí. Každá chaloupka nizoučká sice, ale jako z perníku hezounká... Bratři při svých starostech o své vezdejší potřeby nezapomněli na duchovní potřeby. Uprostřed vesnice se tu vypíná pěkná škola, ve které se každé neděle shromažďují k službám Božím. Aby věděli, kdy se mají scházeti, stojí v nedostatku zvonu pěkný červenomodrobílý prapor před modlitebnou. Jak ten je vztyčen, je čas k službám Božím. Shromáždění naše byla přečetná...“

Kontakt: 563 14 Bohemka, Vradijevskij okres, Mikolajevska oblast, Ukrajina

Nezávislý evangelický bratrský sbor ve Veselynivce, Ukrajina

14. února 1912 se do Sirotinky (původní název) stěhují potomci pobělohorských emigrantů. Evangelický sbor byl založen pravděpodobně v roce 1923, existoval do roku 1962 a znovu registrován byl v únoru 1998. V květnu 1999 byla ke službě Slova a svátostí ordinována Marie Provazníková. Bývalý obchod byl přebudován na útulnou modlitebnu a odevzdán ke svému účelu při děkovných bohoslužbách 3.10. 1999.

Kontakty: 673 14 Veselynivka, Berezivskij okres, Oděská oblast, Ukrajina

Důležité je, že spolupráce ČCE se sbory na Ukrajině se děje na základě uzavřené „Dohody o spolupráci a vzájemných stycích mezi sborem v Bohemce (a Veselynivce) a ČCE zastoupenou synodní radou“. Tím je zajištěna pestrost vzájemných kontaktů a ukrajinská státní správa bere tyto dohody velmi vážně.

Aktivita:

Patří mezi ně prázdninové pobyty českých studentů na sborech v Bohemce a Veselynivce s výukou češtiny, výpomoc při bohoslužbách, vedení bohoslužeb – za ta léta jsou zajímavé zkušenosti i se studenty, kteří např. poprvé přijdou právě v těchto sborech do kontaktu s aktivním křesťanstvím, střídavý pobyt (Bohemka–Veselynivka) malých dětí na letním táboře J.A.Komenského v Bělči nad Orlicí, prázdninový pobyt na kurzu mládeže v Horní Čermné – počet se zvyšuje (letos 11 účastníků), kladným výsledkem je i skutečnost, že Olga Sverdlová z Bohemky v příštím roce hodlá studovat teologii na Evangelické teologické fakultě UK, krátkodobé pobyty skupin (např. akce Jiřího Klimeše GO EAST!), krátkodobé pobyty celocírkevního kazatele či jiných kazatelů ČCE (bohoslužby, biblické hodiny, setkávání napříč generacemi, děti, důležitá je pastorační péče), finanční výpomoc – organizování finančních výpomocí při různých příležitostech (koupě „chaty“, výpomoc v nemoci, podpora studia), nyní je tato možnost rozšířena tak, že cílené sponzorské dary mohou jít přes synodní radu ČCE (např. podpora stavby věže v Bohemce, pořízení zvonů a stavební úprava ve Veselynivce za přispění finančních prostředků OKKV MZV ČR).

V žádném případě nejde o budování skanzenů, ale především o snahu povzbudit tradice a být nápomocni společenství krajanů k zapojení se do širšího křesťanského společenství.

Dějiny evangelických vesnic na Ukrajině jsou součástí nejen české reformace a pobělohorského exilu, ale i součástí dějin náboženství národnostních menšin Ruského císařství, SSSR a konečně i nezávislé Ukrajiny. Souhrnná práce o „náboženství“ Čechů na Ukrajině neexistuje, je známo, že carská vláda chtěla, aby se všechny náboženské skupiny spojily v novou proruskou českobratrskou husitskou církev. Nebo zde byla druhá možnost – přijmout pravoslaví. Sovětská vláda zase toužila po tom, aby se tyto skupiny staly ateistické. Obě vlády však pracovaly především na tom, aby se Češi odnárodnili. Jednotlivé „emigrační skupiny“ procházely různým vývojem – úspěchu dosáhlo pravoslaví mezi krajany římskokatolického vyznání (Žitomir), a to především z ekonomických důvodů (dědění půdy). Ovšem všude pravoslaví neuspělo, příkladem je Čechohrad (Novgorodkivka).

Komplexně také není zpracován podíl pomoci krajanům – evangelíkům na Rusi. V archivech by jistě bylo možno najít řadu dokladů o tom, jak Česká reformovaná církev (v letech 1908–1914), Jednota Kostnická (v letech 1908–1937) a od roku 1922 i Českobratrská církev evangelická se zajímaly o život těch, kteří odešli z vlasti pro víru či z ekonomických důvodů. Odešli a žili v obcích a osadách Ruska a pozdějšího SSSR. Za krajany vyjížděli farář František Prudký z Olomouce (1908, 1909), František Bednář (1911, 1922, 1923) a vikář Rudolf Šedý ze Svěbohova, který o životě krajanů v bývalém carském Rusku a pozdějším SSSR psal obsáhlé zprávy do českých časopisů, některé vycházely i v USA (Křesťanské listy). V roce 1923 přičiněním právě vikáře Šedého přijelo do Československa na 70 dětí z chudých rodin. I když kapkou v moři, ale přece jen významnou pomocí, byla skutečnost, že ČCE spolu s Kostnickou jednotou organizovaly pomoc hladovějícím v SSSR a zmírňovaly dopad převážně uměle vyvolaných hladomorů v roce 1921–1922 a 1932–1933. Do dnešního dne tuto pomoc vzpomínají například v Bohemce.

Odtajnění ukrajinských archivů ukázalo, že za dobu velkého hladomoru (r. 1932–1933) má stalinský režim na svědomí až deset milionů Ukrajinců. Šlo o tažení za kolektivizaci venkova, během něhož dosud soběstačným rolníkům označovaným za „kulaky“ bylo zabavováno nejen obilí, mouka, zelenina, dobytek, ale i osivo na příští rok. To způsobilo rozsáhlý hladomor a každý zoufalý lokální odpor rolníků rozstřílely oddíly NKVD jako „kontrarevoluční vzpouru“. Zvláštním tajemstvím zůstává zahaleno období let 1933–1991, kdy styky s krajany byly naprosto zpřetrhány. Zřejmě cenzurní aparát začal pracovat téměř dokonale. V roce 1962 byly státní správou formálně zrušeny oba evangelické sbory a jejich obnova byla možná až po vytvoření samostatné Ukrajiny po roce 1991.

Stojí před námi odpověď na otázku, co v takových podmínkách pomohlo zachránit české evangelické společenství. Povědomí, že kořeny těch, kteří přišli, sahají až k tradici českých bratří: víra v Boží pomoc a vedení, kázání v české řeči, čtení Bible, zpěv – nejen z Harfy Sionské, podání ústní tradice v dobách zákazu shromažďování, kdy jen babičky vyprávěly a zpívaly dětem. Po obnovení sborů se začínalo od píky, nebyly bible, zpěvníky, pomoc ČCE materiální a duchovní je velmi ceněna, kdesi v pozadí žije odkaz Husa i Komenského a plody práce mnoha věrných kazatelů. Právě toto povědomí sounáležitosti s českou reformací, pracovitost a vzájemná soudržnost přivedla mnohé bratry z Bohemky a Veselynivky také do České družiny, Československých legií a později i do Československé východní armády (svobodovci). Ukázka modlitby, kterou uzavíral v Bohemce na začátku 20. století shromáždění rodák ze Suchdolu u Kutné Hory bratr Zatřepálek: “Pane, nyní Ti nemůžeme tak děkovat, jak bysme měli, poněvač putujeme ještě v prachu země, ale až jednou nás vezmeš k sobě, tak Ti padnem k nohám a budeme Tobě děkovat za všechnu lásku Tvou.“ Sbory v Bohemce a Veselynivce nejsou zařazeny do žádných církevních struktur Ukrajiny.

Další zdroje informací:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Bohemka>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Bohemka>

<http://ru.wikipedia.org/wiki/Богемка>

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Богемка>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Veselynivka>

Český reformovaný sbor v Peregu Mare, Rumunsko

Češi se do Peregu Mare přistěhovali v roce 1863. Jedná se o migraci ekonomickou a je pozoruhodné, v jaké shodě v Peregu žijí vedle sebe rodiny české, ukrajinské, rumunské a německé. Kostel byl slavnostně předán svému účelu až 30.10.1960. Jeho stavba začala už v roce 1942. Významnou postavou byl farář Bedřich Dušek, který byl peregumareckým farářem až do roku 1980. V současnosti je filiálním sborem Peregu Mig. Farářem je Varadi Sandor Karoly. Kurátorem a zároveň ordinovaným presbyterem je Jaroslav Kalousek. Vede-li on bohoslužby, jsou v češtině. (Stručná historie čerpána z archivních dokumentů a záznamu v Peregu Mare. Zpracoval J. Kalousek.)

Kontakt: Jaroslav Kalousek, 317 240 Peregu Mare č. 118, Jud. Arad, Romania, tel. +40 257 459 140, e-mail: kalauszek@yahoo.com

Reformovaná církev kalvínská v Chorvatsku, sbor Bjeliševac

Kolem roku 1880 se stěhují Češi do požežské kotliny. V roce 1900 reformovaní evangelíci v nedaleké Pleternici zakupují domek, který následně upravují na modlitebnu. Bjeliševac a Pleternica se v roce 1946 stávají samostatnými sbory. Od roku 1964 je farářem sboru biskup Endre Langh a od října 2005 i farář Branimír Bučanovič ze Záhřebu. V květnu roku 2003 je slavnostně otevřen nově postavený kostel. Bohoslužby se konají převážně chorvatsky, pokud přijede host z Čech, jsou bohoslužby česky. Kurátorkou sboru je Zdenka Pagáčová z Požegy, která spoluprací s ČCE hodnotí takto: Moc mne těší, že máme dobré vztahy s Českobratrskou církví evangelickou, jak finanční, tak i duchovní podporu a povzbuzení! Za tu duchovní jsme moc vděční.

Kontakt: Zdenka Pagáčová, Stjepana Radiča 3, HR 34000 Požega, Chorvatsko, tel. +38 534 275 286, e-mail: zdenka.pagac@optinet.hr

Reformovaný sbor Veliko Središte, Srbsko

Češi přišli do Srediště v rozmezí let 1850–1852. 10. června 1863 byl položen základní kámen ke stavbě kostela a 20. října 1866 byl chrám posvěcen. Reformovaný sbor v současné době tvoří několik rodin, které věrně drží a vyznávají evangelickou víru svých předků. Srbská reformovaná církev se po stránce duchovní ani materiální o središtské sborové společenství nezajímá. O to větší péči je nutné tomuto sboru věnovat z české strany. Tak se i děje a povzbuzující je i "ekumenická" spolupráce s českou katolickou komunitou v nedaleké Bele Crkvi a Kruščici. Čtené bohoslužby vede Elizabeta Hájková, kurátorka sboru. České vesnice Češko Selo a zejména Kruščici lze považovat za „živou římskokatolickou farnost“. Farář Tibor Király z Bele Crkve je obdařen citem pro menšiny. Stalo se pravidlem, že v Kruščici se konávají ekumenické bohoslužby a jsou vnímány velmi vstřícně ze strany krajanů i ČCE. (Historie zpracována z publikace Vladimíra Míčana „Za půdou“, Brno 1928, současnost: P. Brodský.)

Kontakty: Elizabeta Hájková, Vinogradarska 78, 263 34 Veliko Srdeište, Srbija

Závěr

To byl jen velmi stručný nástin evangelických komunit, které má na paměti Českobratrská církev evangelická. Jsem velmi rád, že postupně se obzor mé činnosti rozrůstá i s nádechem ekumenické spolupráce. Podobným úsilím a vývojem jako protestanti prošli i bratři a sestry katolíci. Znovu připomenu Čechohrad a Kruščici. Tato společenství velice touží po tom, aby je navštívil český kněz. Tu a tam se tak děje, ale cílená spolupráce např. s Českou biskupskou konferencí není rozpracována. V úvodu jsem hovořil o tom, jak mnozí studenti, kteří přišli zejména na Ukrajinu na prázdninové pobyty, díky těmto pobytům získali vztah ke krajanským komunitám a na základě zkoumání a zkušeností sepsali skvělé práce. Chci jmenovat práci Petra Staňka „Náboženství a profánní život potomků pobělohorských exulantů v Bohemce na jižní Ukrajině od doby vzniku do dnešních dnů“ z r. 2007. Jde o podrobnou práci, která postihuje nejen historii, ale i současnost. Závěr práce je nadepsán výrokiem Ludmily Hortové z Bohemky, která na otázku, jak se dál bude vyvíjet náboženský život, odpověděla: „To, co nedokázaly války, epidemie, hladomory – zlomit, zničit víru, to dokáže konzum.“ Je to skeptický závěr? Pro mladou generaci je doba přece jen trochu jiná. Otevírají se hranice v nejširším slova smyslu a dřívější zásady typické pro plné českobratrství ztrácejí dosah. Ale na druhou stranu přece jen chci být optimista. Semínka naděje nesoucí nepatrná zrnka víry jsou vidět i na dětech, se kterými se setkávám a které často jezdí do Čech.

Michal Pavlásek napsal diplomovou práci na téma Rekonstrukce historického vývoje evangelického reformovaného sboru Veliko Srediště. Zachycuje v ní vývoj središťské komunity od příchodu až po současnost. V závěru dochází k pozoruhodnému zjištění. Dovolím si kus odcitovat: „S jistotou lze říci, že po válce središťští Češi měli povědomí o jiných českých společenstvích v okolí Bela Crkve, jelikož ti, co chodili do Sdružení mládeže, několikrát navštívili Bela Crkvu, Kruščici a Češko Selo a návštěvy probíhaly i opačným směrem. Rozdílná konfesijní příslušnost ovlivnila charakter setkání, které z tohoto důvodu měly vždy kulturně-osvětovou funkci. Presbyterstvo však zásadě bylo proti těmto setkáním v knihovně či v kostele, tedy místech spojených s duchovním životem a tak se tato setkání konala v hospodě u Josefa Veselého, jinak člena sboru. Sbor měl též povědomí o existenci početné krajanské komunity v Chorvatsku na Daruvarsku, jelikož byl odsud do Srediště distribuován časopis Jednota vydávaný v Daruvaru pro jeho předplatitele. O něj byl ve Velikém Središti velký zájem.

Absence české besedy však některé narátory mrzí, jelikož pocítovali nedostatek kulturního vyžití. Tato skutečnost souvisí s novými myšlenkovými proudy a trendy dostávajícími se i do Srediště ze západu, jakým byla například hippies generation. Funkce sborového života jako kulturního zdroje totiž v konfrontaci s moderními společenskými trendy nemohla uspět a naplňovat všechny stejným způsobem. Pokud tedy byli jedinci, kteří odmítali participaci v náboženské komunitě, jelikož nenaplňovala jejich ideál o její funkci kulturního zdroje, není překvapující hledání jiných kulturních zdrojů, jež by uspokojily společenské potřeby člověka. Někdo jej pak našel v komunistické mládežnické organizaci. Z lidského pohledu společenství krajanů ve Središti nemá již dlouhého trvání. Zvláště po stránce duchovní. Ale lze dělat takovýto závěr?

Zakončím malou ukázkou. V jednom z rozhovorů, který byl uveřejněn v časopise Protestant č. 1/2008 kurátorka sboru na otázku, co pro vás znamená sbor-církev, odpovídá: „Sbor pro mne znamená moc – útočištné místo, kde se duchovně nakrmím. Je důležitý pro udržení víry i jazyka. Ale znamená také starosti a práci.“ A Věra Sokolová, členka sboru, dodává: „I když je tu hodně církví, nikdy jsme se nehádali. Pro nás znamená sbor místo, kde se rádi sejdem, kde je domluva. I když je kolem nás moře Srbů, to nevádí. V posledních měsících se ve Središti usadilo hodně uprchlíků, jsou jiní, ale normálně se s nimi stýkáme. Já sama jsem jim po dlouhý čas otevřela svůj dům. A na otázku, co pro vás znamená spojení s Čechami a zdejší

církvi, odpovědi zní: „Líbí se nám vaše starostlivost o nás. Dotýká se to přímo našeho srdce, že i když je nás málo, nejsme zapomenuti. Je nás málo, v této situaci pro nás spojení do Čech znamená velmi mnoho. Po duchovní i hmotné stránce. Kdyby nebylo ČCE a dalších, nemohli bychom např. opravit kostel. Od obce dináry nedostaneme.“

Dar a půjčka Jeronymovy jednoty – pomocného díla ČCE, tak jako i dar Gustav-Adolf Werk ze Stuttgartu pokryly opravy kostela. Hrstka bratří a sester si to vždy vděčně připomíná zejména při slyšení Slova Božího a společné večeři Páně, kterou slavíme vždy při příležitosti setkání ve Velikom Središti. A co je velmi povzbuzující, že tuto malou hrstku věrných mají na mysli i v nedaleké Bele Crkvi a Kruščici. Občasné ekumenické bohoslužby jsou toho nejlepším důkazem.

Kontakty:

Českobratrská církev evangelická www.e-cirkev.cz

Celocírkevní kazatel pro české sbory ve východní Evropě Mgr. Petr Brodský

brodsky@e-cirkev.cz, potulny@tiscali.cz, Ústřední církevní kancelář

Jungmannova 9, POB 466, 111 21 Praha 1, tel. +420 732 232 775